CİLT 8 | SAYI 3 | ARALIK 2020

AVRASYA TERİM DERGİSİ

Eurasscience Journals

ISSN: 2147 - 7507
http://eurasscience.com/

Avrasya Terim Dergisi
ISSN: 2147 - 7507

İmtiyaz Sahibi
Eurasscience Journals Dergi Grubu

Yayın Kurulu Başkanı
Orhan Sevgi (İstanbul Ü.-Cerrahpaşa, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Toprak İlmi ve Ekoloji Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye)

Dergi Tasarım
Mert Ekşi (İstanbul Ü.-Cerrahpaşa Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Peyzaj Teknikleri Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye)

Teknik İşler Sorumlusu
Osman Yalçın Yılmaz (İstanbul Ü.-Cerrahpaşa Orman Fakültesi Orman Ölçme Bilgisi ve Kadastro Anabilim Dalı İstanbul Türkiye)

Kapak
Fotoğraf; Orhan Sevgi
Balıkesir, Dursunbey Karaçam Ormanı

İletişim
Orhan Sevgi

İstanbul Ü.-Cerrahpaşa, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Toprak İlmi ve Ekoloji Anabilim Dalı, 34473 Sarıyer İstanbul, Türkiye

avrasyaterimdergisi@gmail.com

osevgi@istanbul.edu.tr

www.eurasscience.com

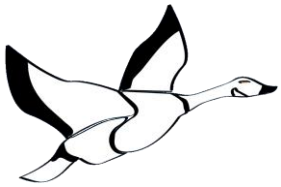

AVRASYA TERİM DERGİSİ

Avrasya Terim Dergisi, yılda iki defa yayınlanan hakemli bir dergidir. *Avrasya Terim Dergisi*'nde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukukî açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları Eurasscience Journals dergi grubuna aittir.

Yayıncının yazılı izni olmaksızın eserler (veya yazılar) kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir. Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez.

Dergide yer alan yazıların dijital baskı, grafik tasarım, DOI numaralarının alınması ve uluslararası indekslere tanıtılması gibi işlemler *eurasscience.com* tarafından ücretsiz yapılmaktadır. Dergide basım kararı alınan yazıların sahiplerinden herhangi bir sebeple para talep edilmez. Dergi açık erişim sağlama politikasını benimsemiştir.

Avrasya Terim Dergisi TÜBİTAK tarafından dizinlenmekte ve ULAKBİM tarafından yürütülen DergiPark Projesi sistemine üyedir.

ISSN: 2147 - 7507

Cilt 8, Sayı 3, 2020

Avrasya Terim Dergisi Yayın Kurulu (**Editörleri)**

Zeynel Arslangündoğdu	İstanbul Ü.-Cerrahpaşa Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü Orman Entomolojisi ve Koruma Anabilim Dalı İstanbul, Türkiye
Hakan Aydemir	Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dil Bilimi, İstanbul, Türkiye
Abdurrahim Aydın	Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü Orman İnşaatı Jeodezi ve Fotogrametri Anabilim Dalı Düzce – Türkiye
Mehmet Çalıkoğlu	Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsü Antalya, Türkiye
A.İlker Esin	İstanbul Ü.-Cerrahpaşa Orman Fakültesi, Ormancılık Meslek Yüksekokulu Sulama Teknolojisi Programı İstanbul, Türkiye
Feyruze Garipova	Başkurdistan Cumhuriyeti Beşeri Bilimler Enstitüsü, Dil Merkezi, Ufa, Rusya Federasyonu
Bülent Gül	Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara, Türkiye
Gülşat Galiullina	Kazan (İdil Boyu) Federal Üniversitesi, Filoloji ve Kültürlerarası İletişim Enstitüsü, Tatar Dili ve Öğretim Yöntemleri Bölümü, Kazan, Rusya
Priscilla Mary Işın	Bostancı İstanbul, Türkiye
Şermin Kalafat	İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü, İstanbul, Türkiye
Bekir Kayacan	İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, İktisadi Gel. ve Ulus. İktisat Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
Mustafa Koç	Bilecik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bilecik, Türkiye
Şahin Mustafa	Kerkük Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü Kerkük, Irak
Önder Öndemir	Yıldız Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü, İstanbul, Türkiye
Levent Özdüven	Namık Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü Tekirdağ, Türkiye
Ece Sevgi	Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Temel Eczacılık Bilimleri Bölümü Farmastötik Botanik Anabilim Dalı İstanbul, Türkiye
Orhan Sevgi	İstanbul Ü.-Cerrahpaşa Orman Fakültesi, Toprak İlmi ve Ekoloji Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
İbrahim Şahin	Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü İzmir, Türkiye

Hüseyin Barış Tecimen İstanbul Ü.-Cerrahpaşa Orman Fakültesi, Toprak İlmi ve Ekoloji Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Kürşat Yıldırım İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye

Mustafa Yılmaz Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü Orman Fakültesi Silvikültür Anabilim Dalı Kahramanmaraş, Türkiye

Hatice Çınar Yılmaz İstanbul Ü.-Cerrahpaşa Ormancılık Meslek Yüksekokulu Süs Bitkileri Yetiştiriciliği Programı İstanbul, Türkiye

İÇİNDEKİLER

Makaleler Sayfa

Tuğba Deniz
Ormancılıkta Pazarı Olmayan Mal ve Hizmetlerin Değerlerinin Belirlenmesi İle İlgili Temel Kavramlar. 109-119

Tahir Aşirov ve Çağdaş Albayrak
Sovyet Türkmenistanı'nda 1930'lu Yıllarda Türkmen Dilinin Terminolojisi Üzerine Çalışmalar: Geldi Gurtmıradov (1904-1938) Örneği. 120-130

Mert Ekşi ve Elif Türk
Beşiktaş İlçesi Sokak Adlarının Peyzaj Terimleri Açısından İncelenmesi. 131-136

İbrahim Şahin
Is It Possible to Analyze Petroglyph Moving from Idioms? The Meaning of Tail Types in Tamga Shaped Mountain Goat Figures. 137-145

Orhan Sevgi
Canlı Çeşitliliği Teriminin Kullanımları Üzerine İnceleme. 146-156

On yedinci sayıyla merhabalar,

Avrasya Terim Dergisi disiplinler arası hakemli dergi olarak yayın hayatına on yedinci sayısıyla devam etmektedir. Avrasya Terim Dergisi 2020 yılından itibaren yılda üç defa yayınlanmaktadır. Dergi, Türkiye üniversitelerinin çeşitli bilim dalları çalışanlarına ulaşmış ve yurt içi tanıtımını tamamlamıştır. Bundan sonra dergimizin uluslararası niteliğinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır.

Dergi kapsamında; Türkçe terimlerin (veya kavramların) çeşitli coğrafyalarda (Avrupa ve Asya) ve çeşitli alfabelerle (Arap, Kiril, Uygur vb.) yazılışlarının tespiti, sözlü olanlarının derlenmesi, bilim dallarına ait terimlerin bir araya getirilmesi, terimlerin özel olarak ele alınıp analiz edilmesi, terim üretimi, terim - anlam ilişkileri, terim - güç ilişkileri, terim yönetimi, terimin algı ve bilgi edinimine etkileri, terimin ekonomik yönü, terim - sorun çözümü vb. gibi terimle ilgili birçok konu bulunmaktadır. Ayrıca, çeşitli bilim dallarında yurt dışında yapılan terim çalışmalarına da yer verilmektedir. Yabancı dillerde yazılan metinler Türkçesiyle birlikte yayınlanmaktadır.

Avrasya Terim Dergisi'nin on yedinci sayısında çeşitli bilim dallarından makaleler yayınlanmıştır. Tuğba Deniz tarafından "*Ormancılıkta Pazarı Olmayan Mal ve Hizmetlerin Değerlerinin Belirlenmesi İle İlgili Temel Kavramlar*" isimli makale ile doğal alanların değerlendirilmesinde kullanılması gereken kavramlar üzerinde durmuştur. Tahir Aşirov ve Çağdaş Albayrak ise "*Sovyet Türkmenistanı'nda 1930'lu Yıllarda Türkmen Dilinin Terminolojisi Üzerine Çalışmalar: Geldi Gurtmıradov (1904-1938) Örneği*" isimli çalışmalarıyla Türkçenin gelişiminin farklı koşullarda nasıl geliştiğini ortaya koyması açısından dikkat çekicidir. Mert Ekşi ve Elif Türk'ün yaptığı çalışmanın ismi "*Beşiktaş İlçesi Sokak Adlarının Peyzaj Terimleri Açısından İncelenmesi*" olup sokak isimlerine Peyzaj Mimarlığı açısından farklı bir bakış açısı geliştirilmiştir. İbrahim Şahin tarafından "*Deyimlerden Hareketle Petroglifler Çözümlenebilir Mi?: Teke Petrogliflerinde Kuyruk Tipleri ve Anlamları Üzerine*" isimli makaleyle kendi alanına yeni çözümlemeler getirmektedir. Orhan Sevgi ise "*Canlı Çeşitliliği Teriminin Kullanımları Üzerine İnceleme*" isimli çalışmasıyla yükseköğretim dilinde kullanılan bazı ekoloji terimlerine odaklanmıştır.

Avrasya Terim Dergisi'nin on sekizinci (Nisan 2021) sayısında yeni terim çalışmalarıyla buluşmak ümit ve dileklerimizle, çalışmalarınızda kolaylıklar dileriz.

Orhan SEVGİ
Yayın Kurulu Adına

Eurasscience Journals

Avrasya Terim Dergisi, 2020, 8 (3): 131 - 136

BEŞİKTAŞ İLÇESİ SOKAK ADLARININ PEYZAJ TERİMLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mert Eksi[1] ve Elif Türk[2]

[1)]İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Peyzaj Teknikleri Anabilim Dalı Bahçeköy/İstanbul; ileti: merteksi@istanbul.edu.tr ORCID ID: 0000-0001-6373-9257
[2)]İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Bahçeköy/İstanbul; ileti: eturk1720@gmail.com

Özet

Beşiktaş, Antik dönemden günümüze kadar İstanbul'da önemli bir yerleşim yeri olmuştur. Bölgenin yerleşim dokusu, tarih içerisinde önemli değişimler geçirmiş, yıllar boyunca ortaya çıkan kültürel katmanlar değişerek günümüzdeki yoğun yerleşim özelliğine kavuşmuştur. Geçmişten beri oluşan bu değişim ve tarihi birikim, günümüzde fiziksel açıdan tam olarak görünebilir durumda değildir. Ancak kültürel olarak bölgenin özelliğini yansıtan ve alanın geçmişi ile ilgili bilgiler veren kayıtlar olmaları açısından sokak adları birer belge olarak değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda, Beşiktaş İlçesi'ndeki 23 mahallede toplam 1060 adet sokak adı (yolakadı) incelenmiştir. Sokak adlarında, peyzajın doğal ve kültürel bileşenlerini oluşturan etmenlerle ilgili adlandırmalar peyzaj terimi olarak tanımlanmış ve elde edilen terimler; arazi örtüsü, bitki, doğa olayları, donatı, kültürel öğeler, mevsim, su ve topoğrafya gibi sınıflamalar altında derlenmiştir.

Çalışma sonucunda peyzaj terimleri kullanılarak adlandırılan 242 adet sokak saptanmıştır. Bu terimlerin mahalle ölçeğindeki dağılımlar tespit edilmiş, kullanılan terimlerin bölgenin özelliklerine göre değerlendirmeleri gerçekleştirilmiştir. Adlandırmaların bölgenin geçmişinden ve peyzaj özelliklerinden izler taşıdığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adbilim, Peyzaj kültürü, Peyzaj terimleri, Peyzaj mimarlığı

INVESTIGATION OF THE STREET NAMES OF BEŞIKTAŞ DISTRICT IN TERMS OF LANDSCAPE TERMS

Abstract

Beşiktas has been an important settlement from ancient times until today in Istanbul. The settlement structure of the region has varied in history; the cultural layers that emerged over the years have changed and gained its current dense settlement feature. This change and historical accumulation from the past is not fully visible physically today. However, street names are considered as documents as they are records that reflect the cultural characteristics of the region and provide information about the history of the area.

In this context, 1060 street names (hodonyms) in 23 neighborhoods in Beşiktas District were examined. The concept in the focus of the study expressed as "landscape term"; considered as naming of the factors that constitute the natural and cultural components of the landscape and the obtained terms were classified as land cover, vegetation, natural events, equipment, cultural elements, season, water and topography.

As a result of the study, 242 streets containing the term landscape were identified among the street names. The distribution of these terms at the neighborhood scale was determined, and the terms used were evaluated according to the characteristics of the region. Today, the street names in Beşiktas still contains some traces from the history of the region.

Keywords: Anomastic, Landscape culture, Landscape terms, Landscape architecture

Giriş

Adbilim (onomastik), günümüzde çok geniş bir alanı kapsayan, alt dallarıyla önemli bir bilim dalıdır. Bunun bir alt kolu olan yeradbilim (kentlikadı/toponimi) (Şahin, 2013), belirli yöntemlerle yerlerin özel adlarını inceleme çalışmalarıdır (Ada, 2012) ve günümüzde *yeradı* türlerine bağlı olarak 17 alanla temsil edilmektedir (Şahin, 2013). Bu bilimin alt dallarında, doğrudan peyzaj ya da peyzaj mimarlığı ile ilgili bir terim grubu yer almamakla birlikte, ilişkili olabilecek konuları değerlendiren çeşitli alt alanlar bulunmaktadır. Yerleşim yerleri içerisinde bulunan adlandırmalar üzerinde çalışan alan *urbonimi (kentlikadbilim)* ve bunun altında *hodonim (yolakadı)* gibi alanların yanı sıra (Şahin, 2019), *anemonimi (rüzgaradbilim), fitonimi (bitkiadbilim), zoonimi (hayvanadbilim)* gibi alanlar da peyzajın doğal ve kültürel bileşenleriyle ilişkili bilim dallarıdır.

Çalışmada yer verilen "*peyzaj terimi*" kavramı, aslında daha önce üzerine düşülmemiş ve neredeyse araştırma yapılmamış bir alandır. Böyle bir kavram aslen Türkçe metinlerde daha önce kullanılmamıştır. Sadece sözlük çalışmalarında "*peyzaj mimarlığı terimleri*" gibi ifadelere rastlamak mümkündür. Bu çalışmada Türkçede süregelen adbilim ya da alt dallarında gerçekleştirilen çalışmalara ya da bu değerli bilim dalları üzerine yeni bir alt dal eklemek ya da olmayan bir bilim dalını oluşturmak gibi bir yaklaşımın söz konusu olmadığını belirtmek gereklidir.

Aksan (1974)'e göre yer adları bir ulusun kültürünü yansıtmak ve o ulus için önemli olan kavramları ortaya koymak açısından çok önemli veri kaynaklarıdır. Bu açıdan bakıldığında, kent adları bir kentin kültürü ve insanların yaşam tarihi ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla bir kentin kimliğinin tanınması açısından yer adları büyük öneme sahiptir. Sokak adları da benzer biçimde geçmiş kültürle bağ kurmakta, geçmişten gelen bir izi yaşatmaktadırlar.

İstanbul'un en eski yerleşim yerlerinden biri olan Beşiktaş'ın antik dönemlere ait bilgileri belirgin değildir. Ancak bu bölgenin bir koy olduğu ve çevresinin ormanlarla kaplı olduğu bildirilmektedir (Eyice, 1965; Gökyay, 2009). Beşiktaş yerleşim yeri kimliğini Osmanlı döneminde kazanmıştır. Bizans'ın son döneminde (1261-1453) Köyiçi ve Ortaköy'de sürekli yerleşmeler olduğuna ilişkin izler varsa da bunların niteliği ve boyutları belirsizdir. İstanbul'un fethi ile birlikte, kentteki nüfus artışı ve iskân faaliyetleri ile birlikte, Boğaziçi kıyılarında gelişen ilk Osmanlı yerleşmesi Beşiktaş olmuştur (Akbayar, 1998). O dönemde bölge daha çok tarım arazileri ve saray halkının yazlık evlerinin bulunduğu bir yerleşim dokusu kazanmıştır.

17. yy'dan itibaren nüfus artışıyla birlikte yerleşimde değişimler görülmüş, Dolmabahçe Koyu genişletilmiş ve Beşiktaş Sarayı'nın ilk yapıları inşa edilmiştir (Çağlayan, 2020). Beşiktaş ilçesi imparatorluğun yıkılmasına kadar Osmanlı devleti yönetimine ev sahipliği yapmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra 1930 yılında Beyoğlu'ndan ayrılıp yeni bir ilçe halini alan Beşiktaş'ta, 1950'li yılların sonlarından itibaren yerleşim özelliği belirgin biçimde değişmeye başlamıştır (Çağlayan, 2020). Büyük ölçüde kırsal alanların iskâna açılmasıyla başlayan bu sürecin ilk adımı, 1950'de Levent Çiftliği arazisi üzerine uygulanan bahçeli evlerden oluşan Levent mahallesinin kurulmasıyla atılmıştır. Göksu ve Pilehvarian (2019)'ın bildirdiğine göre 1960'lara kadar yer yer dutlukların, çayırların, küçük bahçeler içinde evlerin yer aldığı, Beşiktaş'ta iş ve eğitim yapılarının gelişiyle konut dokusunda artış kaydedilmiştir. Bu değişim, 1974 yılında Birinci Boğaz Köprüsünün yapılmasıyla daha da hız kazanmıştır (Tekeli vd., 2015). Salman ve Kuban (2006)'a göre, 1980'li yıllarında başlarında bölgedeki nüfus artmaya devam etmiş ve bunun bir sonucu olarak ortaya çıkan yasadışı inşa edilen konut alanları, af yasaları yardımıyla bölgedeki yapılaşmayı arttırmıştır.

Günümüzde Beşiktaş heterojen bir kentleşme dokusuna sahiptir. Eski yerleşimin bulunduğu sahil bölgelerinde daha karmaşık ve plansız bir yerleşim dokusu bulunurken, sahilden uzak bölgeler (Etiler, Levent vb.) daha düzenli ve planlı bir yerleşime sahiptir.

Bu değişim içerisinde yer adları de çeşitli kültürlerden ve zaman içerisindeki değişimlerden etkilenmiştir. Elbette bu yerleşim dokusunda sosyoekonomik, kültürel, tarihi, siyasi birçok etmen bu süreci şekillendirmiştir. Zaman içerisinde oluşan toplumsal değişimler, yerel yönetimlerin aldığı çeşitli kararlar, toplum tarafından oluşan talepler, siyasi ya da ekonomik gelişmeler gibi gelişmeler nedeniyle bazı ad değişiklikleri de yapılmıştır. Kentin kimliği oluşurken bu etkiler sokak ve cadde isimlendirmelerinde görülmektedir. Bazı yer adlarının kaynakları ve nereden geldikleri tam bilinemezken, bazı yerlerdeki adlandırmalar ise o bölgede sevilip sayılan bir kişi, tarihi bir olay, bir ağaç, bir donatı ya da bir takma ad olabilmektedir. Çalışmanın asıl amacı, peyzaj kavramını ve peyzaj mimarlığı mesleğini merkeze alarak, terim ve adbilim çalışmalarının malzemesi olan adlarının analiz ve değerlendirmesine farklı bir bakış getirmek, bu çalışmalara bir katkı sunabilmek ve peyzaj kavramını somutlaştıran bir yaklaşım ortaya koymaktır. Beşiktaş ilçesi ölçeğinde peyzaj terimleri kullanılarak oluşturulan

sokak adları üzerine yapılan bu araştırma ile peyzaj kültürünün anlaşılmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Malzeme ve Yöntem

Çalışma kapsamında Beşiktaş İlçesi'ndeki 23 mahalleden toplam 1060 adet sokak incelenmiş, sokak adlarından doğrudan peyzaj terimleri ile ilgili olan 242 adet sokak saptanmıştır. Mevcut sokak adları Beşiktaş Belediyesi'nin sitesinden alınmıştır. Sokak adları belirli kategoriler altında ayrıştırılmıştır.

Çalışmanın odağında yer alan ve "*peyzaj terimi*" olarak ifade edilen kavram; peyzajın doğal ve kültürel bileşenlerini oluşturan etmenler olarak değerlendirilmiştir. Doğal bileşenler; *dağ, dere, ova, akarsu, yeryüzü biçimleri, akarsular, jeolojik oluşumlar, bitki örtüsü (bitki ve bitki ile ilgili adlandırmalar), iklim ya da mevsimler* olarak belirlenmiştir. Kültürel bileşenler ise, *kültürel peyzaj* yani insan etkisiyle ortaya çıkan peyzaj alanları*; bağ, bahçe, bostan, park, çeşme, donatı adları* olarak belirlenmiştir. Burada özel adla birlikte anılan bazı ifadeler ise kapsam dışı bırakılmış ve kişi adı olarak değerlendirilmiştir (*Ör. Abbasağa Kuyu Sokak. Özel ad + donatı*).

Terimlerin sınıflandırmasında peyzaj ile ilişkili olan terimlerin yanı sıra, tarihle ilişkili terimler, mimari terimler, kişi adları (özel ve takma adlar), kurumlar, hayvanlar, maddeler ve diğer genel adlar şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur.

Adbilim (onomastik) sahasının alt dalı olan yeradbilim çalışmalarında terim kullanımı ve özellikleri ile ilgili olarak Şahin (2013) kronolojik ve sistematik bir değerlendirme gerçekleştirmiş ve terim sınıflandırmasıyla ilgili sorunları ortaya koymuştur. Bu çalışmada ise elde edilen terimler genel hatlarıyla sunulmuş, yeradbilim çalışmalarında yer alan sınıflandırmalar benzeri bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Çalışma peyzaj terimleriyle ilgili bir derleme ve değerlendirme amacı gütmekte, terimlerin kültürel açıdan incelenmesini hedeflemektedir.

Bulgular

Beşiktaş'ta 23 mahalle bulunmaktadır. Bu mahalleler arasında Muradiye Mahallesi 9 adet sokakla en az sayıda sokağa sahiptir. Levent mahallesi ise 92 adet sokakla en yüksek sayıda sokak barındırmaktadır. Bazı sokakların adları mahalle sınırlarının kesişmesi nedeniyle (Büyükdere, Ihlamurdere Caddesi gibi), bazıları ise farklı mahallelerde aynı adların kullanılması (selviler, çağla, iğdeli) nedeniyle tekrar edilmiştir.

Tespit edilen 1060 sokak, peyzaj terimleri açısından değerlendirildiğinde, sokak adlarının %23'ünün peyzaj terimlerinden oluştuğu görülmektedir. Bu terimlere çalışmada tespit edilen 59 mimari ve 19 adet hayvan adı da eklendiğinde sayı 320'ye çıkmaktadır (Çizelge 1).

Peyzaj terimleri arasında bir değerlendirme yapıldığında; *ağaç adları* (meşe, ceviz, ıhlamur gibi), *çiçek adları* (papatya, orkide), *renkle tanımlanan çiçek adları* (morkaranfil, beyazgül gibi), *bitki toplulukları* (dutluk, çamlık, çayırçimen, yeşerti gibi) *topoğrafya* ile ilgili adlar (dağ, bayır, yokuş), *su yüzeyleri* (dere, ırmak), *donatılar* (çeşme, merdiven, kuyu), *hayvan adları* (akdoğan, sülünlü), *bağ, bahçe ve bostan gibi sınır ve mülkiyet belirten alan adları* (ortabahçe, yıldız bostanı, bağarası), *doğa olayları* (selaltı), *tarımsal adlar* (mısırlıbahçe, başak) ve *mimarlık* (Aslmalıkahve, Kakmalıkapı) ya da *şehircilik bileşenleriyle ilişkili adlar* (meydan, iskele, cami) öne çıkmaktadır. Bu adlandırmalarda çok belirgin tanımlamalar da göze çarpmaktadır. *Loşbahçe, dutlubahçe, mısırlıbahçe* gibi adlandırmalar, hem alanın durumunu hem de tarihi ile ilgili bilgilendirici adlardır.

Bu adlandırmalardan birçoğu bulundukları dönemin özelliklerini taşımaktadır. İstanbul'a ait bitki örtüsü ya da döneme ait bazı donatılar ya da yaygın kullanılan çiçekler adlandırmalarda yer almıştır. Sokak adlarında yer alan doğal bitki adlarına olarak *ıhlamur, defne, (kara)dut, iğde, selvi (servi), üvez* örnek verilebilir.

İlçe ölçeğinde göreceli olarak daha yeni ve düzenli yerleşim alanları olan Levent, Konaklar, Etiler ve Ulus gibi bölgelerde ise çeşitli egzotik bitki türlerine de yer verilmiştir. Bunlar *şebboy, lilyum, lavinya, palmiye, petunya* gibi sokak adlarıdır.

Peyzajın doğal bileşenleri içerisinde yer alan Fauna açısından bir değerlendirme yapıldığında, ilçe genelinde 19 adet hayvan ismi verilmiş sokak tespit edilmiştir. Bunlar; *akdoğan, aladoğan, aslan, çalıkuşu, geyikli, güvercin, horoz, kırlangıç, kartal, karaca, kelaynak, kelebek, leylek, martı, sincap, sülünden* türetilmiş adlardır.

Kültürel peyzajın da bileşeni olan yapısal öğeleri tanımlayan terimler incelendiğinde ise tarihle bağlantılı birçok terim elde edilebilmektedir. Genel terimler olduğu gibi (cami, meydan, iskele gibi), aynı zamanda doğrudan bir mimari yapıyı ya da öğeyi tanımlayan adlarla (*fıstıklı köşk, seramik, vezirköşkü* gibi) karşılaşmak mümkündür. Aynı zamanda çeşitli kentsel bileşenler (*taşbasamak, setüstü* gibi) adlar de tespit edilmiştir. Donatılar *akmazçeşme, çatlakçeşme, akmazkuyu, dutlukiçi* gibi ifadelerle tanımlanmıştır. Bu bağlamda tespit edilen toplam terim sayısı 59 adettir.

Çizelge 1. Mahallelerde bulunan sokak adlarında tespit edilen peyzaj terimleri ve sınıflandırmaları.

Mahalle	Arazi Örtüsü	Bitki	Doğa	Donatı	Kültürel	Mevsim	Su	Topoğrafya	Toplam
Abbasağa	1	1		1	2		2	2	9
Akatlar	1	18			1	1	2		23
Arnavutköy		5		1	1		3		10
Balmumcu			1						1
Bebek		5			5		1	3	14
Cihannüma		1		2				1	4
Dikilitaş	2	16				1	3		22
Etiler	1	3					1	1	6
Gayrettepe	2	3				1	2	1	9
Konaklar		14	2				1		17
Kuruçeşme	1	6		1	1		2	1	12
Kültür		5				1	1		7
Levazım	2	2				1	1		6
Levent	2	40					2		44
Mecidiye		7		1	1		2		11
Muradiye		1					1	1	3
Nispetiye		3	1		1		1		6
Ortaköy	1	2		2			3	1	9
Sinanpaşa	1	1		1	2				5
Türkali		3		1	2		1	1	8
Ulus		1	1					1	3
Vişnezade		3		1	1				5
Yıldız		7		1					8
Toplam	14	147	5	12	17	5	29	13	242

Beşiktaş'taki sokak adlarında en sık karşılaşılan adlandırmalardan biri de *su* ile ilişkili terimlerdir. *Dere, ırmak, çay* gibi sözcüklerden türemiş 29 adet sokak ismi bulunmaktadır. Üzerleri kapatılana kadar su akışı gözle görülebilen bu dereler, sokaklara da ad vermiştir (*Ihlamurdere, Taşlıçay, Fulya deresi* gibi).

Beşiktaş'taki değişken *topoğrafya* ile ilgili özellikler de sokak adlarında kullanılmıştır. *Bayır, yokuş, tepe* ve *dağ* ifadeleri 13 adet sokak adlandırılmasında yer almıştır. Son olarak, çevrede gerçekleşen doğa olayları da sokak adlandırmalarında kendilerine yer bulmuştur. *Güneş, gökkuşağı, morbasan* gibi ifadeler sokak adlarında tespit edilmiştir. Sokak adlarında mevsimler ve iklimle ilgili bazı adlandırmalar de mevcuttur. Bunlar; *karakış, bahar, samyeli, yağmur* gibi adlandırmalardır.

Peyzaj terimleri dışında, tarihi kişilikler gerek özel ad gerekse takma ad olarak sokak adlandırılmalarında yer almaktadır. Özel adlara örnek olarak *Uğur Mumcu, Hakkı Yeten, Süleyman Seba* gibi adlar örnek olarak verilebilir. Takma ad ya da lakapların kullanımıyla adlandırılan sokaklara örnek olarak ise *Bıyıklı Mehmet Paşa, Tabakçı Hüseyin, Körkadı, Hasırcı Veli, Kara Hasan, Öksüzçocuk* gibi örnekler verebilmek mümkündür. Bu şekilde adlandırılan 231 adet sokak bulunmaktadır. Bunun yanı sıra tarihi olay ya da topluluklar (*Akıncılar, Hürriyet Mücahitleri, Alaybeyi* gibi), çeşitli kurumlar (Türk Hava Yolları) ve maddelerle ilgili (*seramik, zümrüt*) adlandırmalar de mevcuttur. Tarihi bazı olaylar ya da mekânlara örnek olarak *Şehitlikdergahı, Maçka Talimyeri, Silahhane* gibi adlandırmalar örnek verilebilir. Sokakların adlandırılmasında yeradbilime uygun olarak birleşik yazımlar daha yaygın olmakla birlikte zaman zaman ayrı yazımlar da tespit edilmiştir (yeni bahar ya da yenibahar gibi).

Peyzaj terimlerinin mahallelere göre dağılımı incelendiğinde, Levent mahallesinde yer alan 92 sokağın 44'ünün peyzaj terimleri seçilerek adlandırıldığı görülmektedir. Burayı peyzaj terimi içeren 23 sokakla Akatlar, 22 sokakla Dikilitaş ve 17 sokakla Konaklar Mahalleleri izlemektedir. Her bir mahallede yer alan toplam sokaklar arasında peyzaj terimi içeren sokaklarla ilgili bir oran oluşturulduğunda ise sıralama Konaklar (%68), Levent (%48), Levazım(%40), Muradiye (%33), Dikilitaş (%32) olarak sıralanmaktadır. Bu açıdan en düşük değerler Balmumcu (%5), etiler (%10) ve Vişnezade (%10) mahallelerinde tespit edilmiştir. Balmumcu Mahallesinde peyzaj terimi içeren sadece 1 sokak (morbasan) tespit edilebilmiştir (Şekil-1).

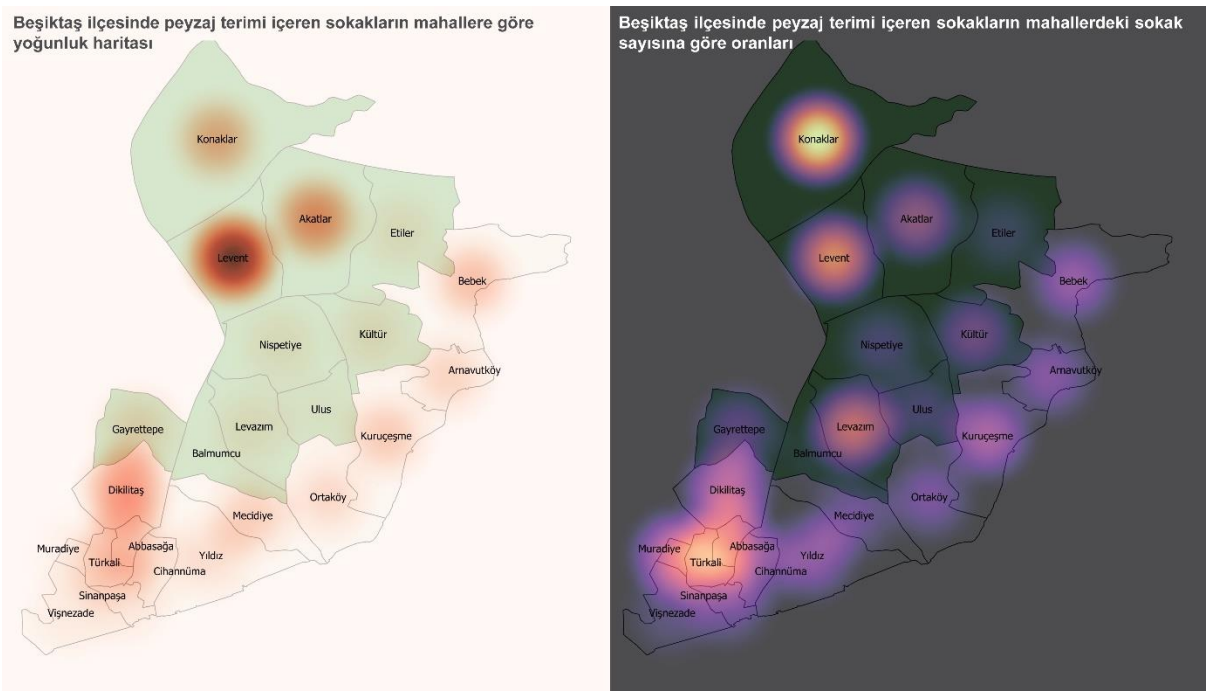

Şekil 1. Beşiktaş ilçesinde peyzaj terimi içeren sokakların mahallelere göre yoğunluk haritası (solda) ve sokak sayısına göre oranları (sağda)

Tartışma ve sonuç

Beşiktaş ilçesi sokak adlarının incelenmesi sonucunda, peyzaj terimleri kullanılarak adlandırılan sokakların 147'sinin bitki adlarından oluştuğu görülmektedir. Geriye kalan terimler ise su (29), kültürel peyzaj öğeleri (17), topoğrafya (13), donatı (12), mevsimler (5) ve doğa olayları (5) şeklinde sıralanmıştır (Çizelge 1).

Kullanılan bitki adları, ağırlıklı olarak Levent, Akatlar ve Konaklar gibi yeni mahallelerde yoğunlaşmıştır. Sokak adlarında 84 doğal, 23 egzotik bitki türü ismi yer almıştır. Doğal bitki türleri ile adlandırmalara örnek olarak *karakavak, üvez, iğde, karadut, söğüt, defne* verilebilir. Adlandırmalarda yer alan egzotik bitki türlerine örnek olarak *kaktüs, gardenya, petunya* verilebilir. Geriye kalan adlandırmalar ise bitkilerle ilgili bileşenleri içeren adlandırmalardır. Bunlar, *fide, budak* gibi bitki bileşenleri ya da bir durum tanımlaması şeklinde yazılan *çatalçam, yazgülü* vb gibi ifadelerdir.

Düzenli yerleşim alanlarında bitki adları ve peyzaj terimlerine daha çok yer verilmesi de ilgi çekici bir durumdur. Levent, Akatlar ve Konaklar mahalleleri bu konuda başı çekmektedir. Bu mahallelerde sokak isimlerinin %50'den fazlası peyzaj terimleri içeren adlandırmalardan oluşmaktadır. Dikilitaş Mahallesi'nde de 22 adet sokağın adlandırmasında peyzaj terimleri kullanılmıştır. Ancak Dikilitaş Mahallesi günümüzde belirtilen mahalleler kadar düzenli bir yerleşim dokusuna sahip değildir. Yeni ve düzenli mahallelerde bitki ve doğa ile ilgili adlandırmalar ağırlık kazanmakta, daha eski yerleşim alanları olan mahallelerde ise (Vişnezade, Sinanpaşa Cihannüma gibi) daha çok tarihi olaylar, kişiler ya da coğrafi tanımlamalarla oluşturulan adlandırmalar göze çarpmaktadır.

Düzenli yerleşim alanlarında, peyzaj ve peyzaj ile ilişkili adlandırmaların sıklığı, bu alanlarda yaşayan insanların da doğaya bir özlemi olduğunu ya da güzelliği doğal bileşenlerle ilişkilendirdiklerine dair bir veri olarak yorumlanabilir. Düzenli yerleşimlerde sokakların yapısı ve peyzaj açısından değerlendirilmesi bu çalışmada detaylı bir biçimde sunulmamış olsa da, düzenli yerleşimlerde yeşil dokunun daha baskın olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Elbette sokakların güncel durumları daha düzensiz ve yoğun kent dokusuyla kaplı bölgelerde daha sıkışık, yeşil dokudan daha az yararlanılabilen bölgeler durumundadır. Ancak bu sokakların, tarihten kalan bir iz nedeniyle ya da yine daha düzenli ve doğal bir yapıya özlemle adlandırıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Sokak adlarının verilmesinde, veren kişilerin ya da toplulukların istekleri de öne çıkmaktadır. Ancak bu adların, kullanıcılara da bir etkisi bulunmaktadır. Peyzaj ile ilişkili terimlerin sokak adlarında kullanılması, zaman zaman doğayla olan ilişkilerin oluşturulması zaman zaman da bir hatırlatma olarak düşünülebilir. Akan bir derenin ya da esen bir rüzgarın ismini içeren bir sokak adı, burayı kullanan insanlara o bölgenin geçmişine dair bir fikir

verebilmekle birlikte, aynı zamanda bu alanın doğanın bir parçası olduğunu da ifade edebilmektedir.

Kentleşme dokusunun yoğun olduğu Abbasağa, Türkali, Vişnezade, Ortaköy gibi eski mahallelerde karşımıza çıkan *bahçe*, *bostan, dutluk* gibi kültürel peyzajla ilişkili adlandırmalar ise, aslında günümüzden 40-50 yıl öncesine kadar gerçekten bahçe ya da bostan olan bölgelerle ilgili isimlendirmelerdir. Ancak günümüzde o bölgelerde bu ve benzeri bir yeşil dokuyu görebilmek mümkün olamamaktadır.

Yine eski yerleşim bölgelerinde su yüzeyleri ile ilişkili, özellikle dere terimi içeren, fazlaca adlandırma tespit edilmiştir. Eski zamanlarda üzeri açık ve akışını devam ettiren bu dereler, kent içerisinde önemli bir kimlik oluşturmuş, ekolojik açıdan önemli görevler üstlenmiştir. Sokak adlarının birçoğunda halen varlığını koruyan bu dere yatakları (*ıhlamurdere, dereboyu, ayazmaderesi, ambarlıdere gibi*), günümüzde yoğun bir kent dokusuyla kaplıdır. Yoğun yağışlarda bu derelerin akışlarını devam ettirmeleri nedeniyle su baskınları ve diğer bazı olumsuz durumlar karışımıza çıkmaktadır. Yine sokak adlarından, kentleri yönetenler için bazı dersler de alınması olasıdır. Türkali Mahallesinde bulunan *Selaltı Sokak*, ismi itibariyle konuyla ilgili bazı ipuçları vermektedir.

İstanbul'da son 50 yılda 7,5 katına çıkan nüfus ve bunun getirdiği olumsuz değişim, bu tarihin üzerinden geçerek, yerini tanımsız bir yapılaşmaya bırakmıştır. Bu değişim, çok kısa bir zaman diliminde, çok güçlü bir kültürel, toplumsal, ekonomik ve eklojik dönüşüme yol açmıştır. Dünyadaki birçok ülkede insanlar nesiller boyu bulundukları kentin tarihini oluşturan alanları deneyimleme olanağı bulabilmektedir. Bu şehirlerde, kentin kimliği aynı kalmakta, insanlar aile büyüklerinin yaşadığı, nefes aldığı mekânlarda belki de kendi çocuklarını yürütebilmektedirler. Eskiyle yeninin bir arada zamansız bir yaşam sürebilmesi de bu sayede mümkün olabilmekte, tarihle köprüler kurulabilmektedir. Bu çalışma göstermektedir ki, günümüzde İstanbul'un birçok bölgesinde tarihten bulabileceğimiz tek iz, belki de yer adlarında kalan isimlerdir.

Kaynaklar

Ada, E., 2012. Eskişehir İli Yer Adları. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Lehçeleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Akbayar, N., 1998. Dünden Bugüne Beşiktaş. *Tarih İçinde Beşiktaş,* Editör; N. Akbayar, Beşiktaş Belediye Başkanlığı, İstanbul.

Aksan, D., 1974. Anadolu yer adları üzerine en yeni araştırmalar. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 21(1973-1974), 185-193.

Çağlayan, M., 2020. Beşiktaş'ın 19. Yüzyıldaki Kentsel Dönüşümüne Bir Bakış. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi,* 5(1): 33–52.

Eyice, S., 1965. İstanbul'un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme. *Türkiyat Mecmuası*, 14: 199–216.

Göksu, T., Pilehvarian, N.K., 2019. 19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Beşiktaş-Maslak-Büyükdere Aksı. *Yakın Mimarlık Dergisi*, 2(2): 118–139.

Gökyay, D., 2009. Beşiktaş Köyiçi Kentsel Sit Alanının 20. yy Başından Günümüze Değişimi ve Korunması İçin Öneriler. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Salman, Y. Kuban, D. 2006. Boğaziçi Tarihi Sit Alanının Yokoluş Süreci. *itüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım,* 5 (1): 104-114.

Şahin, İ., 2013. Türkiye Yeradbiliminde Terim Ve Tür Sınıflandırması Sorunları. *Avrasya Terim Dergisi*, 1(1):, 46–58.

Şahin, İ. 2019. *Adbilim*. Pegem Akademi Yayınları, 4. Baskı, Ankara. ISBN 978-605-318-111-8.

Tekeli, E., Kusuluoğlu, D., & Ersoy, M. 2015. Kentleşme Ve Yeşil Alan Değişiminde İstanbul Boğaz Köprülerinin Rolü. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3 (2) 320-344.